Skolinspektionen

Beslut

Introduktionsskolan
Vivallaskolan
Örebro kommun
Box 34 10
701 35 Örebro

2009-09-25
1 (14)
Dnr: 00-2008:474

Utbildning för nyanlända elever

Kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever Introduktionsskolan och Vivallaskolan i Örebro kommun

Sammanfattande bedömning

- Kommunen måste vidta åtgärder så att eleverna får tillgång till studiehandledning på modersmålet
- Skolorna måste utveckla arbetet med att kartlägga elevernas kunskaper som en grund för anpassningen av undervisningen till elevens behov och förutsättningar
- Kommunen måste tillse att nyanlända elever får tillgång till undervisning i samtliga ämnen

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever under våren 2009. Granskningen av Introduktionsskolan och Vivallaskolan i Örebro kommun ingår i detta projekt. Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport ”Utbildning för nyanlända elever”.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges förutsättningar att genomföra förbättringar. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt görs ett urval av huvudmän och skolor som granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

Tidigare studier har visat att många av de lärare och skolledare som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang och en stor öppenhet mot eleverna och deras vårdnadshavare. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig och

heller inte alltid anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Det råder skillnader mellan kommuner i sätt att organisera och genomföra utbildningen och måluppfyllelsen är generellt sett låg. Forskning och tidigare inspektioner visar att den utbildning nyanlända elever får inte alltid är anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Nyanlända elever får ofta ensidigt ägna sig åt att lära sig svenska som andraspråk medan tillgång till andra ämnen många gånger är begränsad. Erfarenheter från inspektion visar också att eleverna inte heller erbjuds undervisning i modersmålet eller studiehandledning i modersmålet i tillräcklig utsträckning. Många nyanlända elever upplever enligt tidigare studier svårigheter i kontakten med andra elever och att bli en del av den sociala gemenskapen i skolan.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot kommunens och skolornas insatser för att nyanlända elever ska få en likvärdig utbildning med god kvalitet. Totalt har 14 kommuner och 34 grund- och gymnasieskolor i landet granskats.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en sammanfattande rapport, dels i rapporter/beslut med bedömningar för varje granskad kommun och i vissa fall även skolor, där Skolinspektionen tar ställning till om kommunen uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet undervisningen bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit, ansvarar kommunen för att åtgärder vidtas som syftar till förbättring.

Örebro kommun har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas delvis i detta beslut. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen, Introduktionsskolan och Vivallaskolan, samt av information som samlats in vid intervjuer den 31 mars, 1 och 3 april 2009. I kommunen och skolorna genomfördes intervjuer med programchef, förvaltningschefer, rektorer samt ett urval av lärare och elever. Beslutet grundar sig även på annan information som finns inom Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för kommunen och skolorna har beretts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen. Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Örebro kommun har varit undervisningsråden Johan Nilsson och Rut Hård af Segerstad.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat två olika frågeområden.

1. Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Fokus i denna kvalitetsgranskning har varit att granska skolornas förmåga att genom en individuell planering anpassa undervisningen till varje elev samt i vilken utsträckning skolorna utgör en trygg miljö med inriktning mot lärande. I de fall granskningen finner att kommunen/skolan lyckats möta elevens behov på ett bra sätt har också undersökts vad som gjort att de lyckats. I motsvarande fall har undersökts vilka hinder som finns.

I detta sammanhang har även undersökts hur kommunens strategier för de nyanlända ser ut, hur samverkan mellan olika berörda parter i samhället fungerar och i vilken utsträckning skolan har fungerande rutiner för mottagande och skolintroduktion. Vidare har eventuell förekomst av kränkningar undersökts.

2. I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Huvudfokus inom detta område har varit på vilket sätt man kan se att undervisningen är organiserad utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar, om skolan värderar elevens kunskaper och utformar undervisningen så att eleven får fortsätta att utvecklas från sin nivå. Det har också varit viktigt att undersöka vilken kompetens personalen som undervisar de nyanlända har när det gäller språkutveckling samt hur kommunen gör för att få den kompetens som behövs.

Inom detta område har också granskats hur kommunen samordnar sina resurser, om skolan har tydliga rutiner för vem som har ansvar för elevens undervisning, i vilken utsträckning kommunen satsar på modersmålsundervisning. Även frågor om hur skolan och kommunen följer upp elevernas kunskapsutveckling och använder resultaten som grund för analys och omprövning av mål och metoder har behandlats.

Med nyanlända elever avses elever som inte har svenska som modersmål och inte heller behärskar det svenska språket och som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller motsvarande skolformer.

Granskningen omfattar elever som anlänt till skolan under år 2008 och 2009.

Beskrivning av kommunen och de besökta skolorna

Örebro kommun har 132 277 innevånare och är Sveriges sjunde största kommun. År 2008 har 19,2 procent av befolkningen i kommunen utländsk bakgrund och 14 procent är utrikes födda. I skolområde Nordväst är 21,8 procent utrikes födda. Örebro kommun har lång tradition av att ta emot flyktingar och andra personer med utländsk bakgrund.

Kommunens verksamheter är organiserade i ett antal programområden. I programområde Barn- och utbildning ingår fem förvaltningar där en administrerar gymnasieutbildningen och fyra de obligatoriska skolformerna och förskoleverksamhet. Vid sidan av dessa finns en områdesförvaltning. I ledningen för programområdet Barn- och utbildning finns en programchef och en programnämnd. För varje förvaltning finns en förvaltningsnämnd och en förvaltningschef.

Till de fyra förvaltningarna som leder obligatoriska skolformer och förskoleverksamhet finns kopplade olika stöd- och specialfunktioner. Till ett av dessa områden, Nordväst, är modersmålsenheten kopplad. Modersmålsenheten leds av en rektor och en biträdande rektor som är chefer för ett antal modersmålslärare. Dessa modersmålslärare tillhandahåller modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet till skolorna i kommunen.

De allra flesta elever som tas emot i grundskola och gymnasium och som har ett annat modersmål än svenska tas först emot av kommunens flyktingmottagning. Flyktingmottagningen tog år 2008 emot 307 barn och ungdomar mellan 0 och 18 år. Kommunens flyktingmottagning tar emot cirka tre gånger fler barn och ungdomar 2008 jämfört med år 2005. Majoriteten av de barn och ungdomar som tas emot i kommunen genom flyktingmottagningen bor inom skolförvaltningsområde Nordvästs upptagningsområde. Kommunen tar emot ensamkommande barn och ungdomar. Nyanlända elever kan tas emot i samtliga grundskolor beroende var eleverna har sin bostad. I gymnasieskolan är bland annat förkunskaper avgörande för vid vilken skola eleven får sin utbildning.

De granskade grundskolorna tillhör skolförvaltningsområde nordväst.

Introduktionsskolan

Introduktionsskolan har vid granskningsbesöket ca 110 elever. Introduktionsskolan tar emot elever från förskoleklass till årskurs 9. Det finns ingen annan skola i kommunen som är organiserad på liknande sätt som Introduktionsskolan i område Nordväst är. Det är också den enda skola i kommunen som benämns introduktionsskola. Eleverna får utbildning i Introduktionsskolan under olika lång period men de allra flesta är i Introduktionsskolan ca 6 till 8 månader, de som ingår i ”alfabetiseringsgrupperna” längre tid.

Vid tidpunkten för granskningsbesöket kommer eleverna som tas emot i Introduktionsskolan till allra största delen från Somalia. Eleverna från Somalia har, enligt skolpersonalen, mycket skiftande skolunderbyggnad och de flesta har gått i skolan i Somalia några få år. En betydande del av eleverna är enligt skolan bedömning analfabeter och Introduktionsskolan har idag två så kallade alfabetiseringsgrupper där dessa elever får sin undervisning.

Introduktionsskolan startade 2006 som ett projekt där verksamheten lokaliserades tillsammans med Svenskundervisning för invandrare (Sfi). Tanken var att elevernas föräldrar skulle delta i undervisningen i Sfi samtidigt som barnen fick undervisning i Introduktionsskolan och att det tack vare att verksamheterna fanns i angränsande lokaler skulle upplevas tryggare för såväl föräldrar som elever. På grund av lokalbrist i kommunen avvecklas undervisningen i Sfi i nuvarande lokaler och flyttar till andra lokaler under april 2009.

I intervju med rektorn framkommer att Introduktionsskolan haft byte av ledning ett flertal gånger sedan starten. Detta har enligt rektor påverkat verksamheten menligt. Rektorn menar att det har tagit tid att få fungerande rutiner vilket bland annat visar sig i att samverkan mellan Introduktionsskolan och Vivallaskolan behöver utvecklas.

Introduktionsskolans rektor är också rektor för de delar av Vivallaskolan där förberedelseklasserna ingår. Rektorn har dessutom ansvar för ett av de ”spår” med elever och personal i förskoleklass till årskurs 9 som finns på Vivallaskolan.

Örebro Universitet, pedagogiska institutionen, har på uppdrag av Örebro kommun genomfört en granskning av Introduktionsskolan. Granskningen påbörjades samtidigt som verksamheten startade höstterminen 2006 och avslutades i september 2007. Rapporten från Örebro universitet handlar till stora delar om skeendet vid starten av verksamheten men pekar också på Introduktionsskolan som en möjlighet till integration och som en risk för motverkande av integration. De svårigheter till samverkan mellan Introduktionsskolan och förberedelseklasserna i Vivallaskolan som belyses senare i denna rapport var ett framträdande drag redan vid Örebro Universitets granskning. Rapporten från Örebro Universitet fastslår att en förutsättning för att Introduktionsskolan ska bli framgångsrik i att bidra till integration för nyanlända elever är en god samverkan med övriga verksamheter.

Vivallaskolan

I skolan finns förskoleklass till årskurs 9. I skolan finns totalt ca 670 elever. Skolan har också tre klasser med elever mottagna i den obligatoriska särskolan. Vivallaskolan är den grundskola i kommunen som har störst andel elever med utländsk bakgrund och som tar emot flest nyanlända elever. Enligt skolans egen kvalitetsredovisning är drygt 80 procent av eleverna läsår 2007/2008 berättigade till modersmålsundervisning. Det är ca tio procent fler än föregående läsår. Skolans elever representerar tillsammans 30 olika språk. Det finns två grupper med elever som går i ”förberedelseklass”, en för yngre och en för äldre elever. Tillsammans har förberedelseklasserna ca 60 barn. De allra flesta eleverna som börjar i förberedelseklass kommer från Introduktionsskolan. Eleverna får utbildning i förberedelseklass ca ett år, i vissa fall längre.

De elevintervjuer som genomförts på Vivallaskolan har involverat elever som har sin undervisning i förberedelseklasser.

Skolinspektionens iakttagelser

Huvudmannens ansvar

Av skollagen[1] framgår att den som är huvudman för en del av det offentliga skolväsendet ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Enligt Lpo 94[2] måste skolornas verksamhet utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker.

Kommunen saknar centrala riktlinjer för hur nyanlända elever ska tas emot och introduceras i Örebro kommuns utbildningsverksamhet. Det finns inte heller på programnivå sådana dokument. Kommunens flyktingsamordning har dock ett måldokument som kortfattat beskriver bland annat inriktningsmål för hur mottagandet i kommunens skolor bör ske. Kommunen har också formulerat ett övergripande inriktningsmål i

[1] 1 kap. 12 § skollagen

[2] Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

Örebro kommuns barnvision från år 2001 där kommunen fastslår att ”Alla barn i Örebro, utan undantag, har rätt att leva och utvecklas under omständigheter som gynnar barnets bästa och som, beroende på barnets ålder och mognad tar hänsyn till dess egen vilja och åsikter”. Enligt Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever[3] bör kommunen ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever och bör även utvärdera effekterna av dess riktlinjer. Skolinspektionen noterar att det pågår ett arbete i kommunen med att ta fram riktlinjer för mottagande av nyanlända elever.

Kommunen saknar också sammanställningar av antalet nyanlända elever, hur många som finns i respektive skolform och hur många som finns i förberedelseklasser på kommunnivå. Kommunens enhet för flyktingsamordning har en redovisning av antalet barn som tas emot i kommunen genom denna enhet. Av denna redovisning framgår dock inte hur många barn som på annat sätt tas emot i kommunen eller om dessa barn mottagna genom enheten för flyktingsamordning börjar sin skolgång i kommunen. Det saknas också sammanställningar på kommunnivå av hur många som deltar i modersmålsundervisning, svenska som andra språk, som har behov av särskilt stöd eller andra uppgifter som kan utgöra underlag för centrala insatser för nyanlända elever.

Inte heller några uppföljningar av nyanlända elevers kunskaper sker på kommunnivå. Av kommunens kvalitetsredovisning för år 2007, fastställd, 6 maj 2008 beskrivs inte förutsättningar eller resultat för nyanlända elever. Det framgår att gruppen elever med utländsk bakgrund har haft en positiv kunskapsutveckling de senaste åren och i kvalitetsredovisningen framförs att detta kan bero på ökade satsningar när det gäller modersmål, svenska som andraspråk och studiehandledning på modersmålet. Elever med utländsk bakgrund är emellertid en heterogen grupp där underlag som beskriver förhållanden för denna grupp inte fyller behovet av att tjäna som underlag för utvecklingen av verksamheten för nyanlända elever. De ansvariga i kommunen måste i samverkan med skolorna formulera ett tydligt uppdrag om hur verksamheten för nyanlända elever ska organiseras, planeras och genomföras samt hur verksamheten ska följas upp och utvärderas. Där ska också framgå ansvarsfördelning och ansvarsnivåer så att inte oklarheter råder om var ansvar ligger och beslut fattas. För att kunna fatta välunderbyggda beslut behöver kommunen i större utsträckning än nu begära in underlag från skolorna i form av redovisningar och utvärderingar av de nyanländas kunskapsresultat och sociala utveckling.

Skolinspektionen bedömer att kommunen behöver förbättra uppföljning och utvärdering av verksamheten för nyanlända elever.

I kommunen pågår ett arbete med att utveckla mottagandet av nyanlända elever. Kommunen håller på att bygga upp en ny enhet där större möjligheter än i dag ska finnas att samverka mellan olika kommunala instanser. Mottagandet ska också förbättras så att grunden för en individanpassad undervisning ökar, bland annat ska en pedagogisk utredning av elevens förkunskaper göras redan i mottagningsskedet.

---

[3] Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

I kommunen finns en modersmålsenhet som tillhandahåller modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet. En stor del av lärarna på modersmålsenheten är behöriga modersmålslärare. Rektorerna för kommunens skolor förmedlar önskemål om modersmålsundervisning från föräldrar till enheten och elever som önskar modersmålsundervisning får detta. I något fall har kommunen inte lyckats få tag på modersmålslärare i ett språk som önskats. Däremot framgår av intervjuer att eleverna får tillgång till studiehandledning på modersmålet i mycket olika utsträckning. Studiehandledning på modersmålet beställs av rektorerna för skolorna av modersmålsenheten och ”belastar” skolans budget. Rektorn för modersmålsenheten uppger att skolornas rektorer prioriterar detta i mycket olika utsträckning. Någon uppföljning av fördelningen av insatser när det gäller studiehandledning på modersmålet efterfrågas inte från centralt håll.

Kommunen bör göra uppföljningar av orsaken till skillnaderna i tillgång till studiehandledning på modersmålet. Kommunen måste också ta ett större ansvar för att eleverna får, anpassat efter deras behov, en likvärdig tillgång till studiehandledning på modersmålet.

Nyanlända elever i introduktionsskolan och i Vivallaskolan har som andra elever i grundskolan rätt till stöd och särskilda stödinsatser. Kommunen har ett resursfördelningssystem som gör att rektorerna får extramedel bland annat när skolan har elever med annat modersmål. Som ett överskuggande tema genom hela granskningsbesöket på Introduktionsskolan och Vivallaskolan finns talet om resurser. Resurserna återkommer i intervjuer på såväl skolnivå som på central nivå som den enskilt viktigaste faktorn när det gäller att belysa vilka insatser som görs för nyanlända elever. Vid frågor om elevernas rättigheter eller kvaliteten på verksamheten återkommer resurser som både förklaring till vilka insatser som skolorna genomför som kvaliteten på dessa. Resurserna tycks även styra organisationen av hur utbildningen är utformad för nyanlända elever. I samtal med personal och ledning framstår denna fokusering på resurser som ett hinder för att styrdokumenten uppfattas som styrande. Budskapet blir att resurserna är förutbestämda och att skolorna får göra så gott det går inom dessa ekonomiska ramar.

Kommunen bör se till att personal och ledning får ökad kännedom om innehållet i styrdokumenten för skolan och att dessa tillämpas. Kommunen behöver också tillse att arbetet med att utforma verksamheten alltid tar sin utgångspunkt i, och har som mål att uppfylla styrdokumentens krav.

Kompetens och behörighet för den personal som arbetar med nyanlända elever är tillfredsställande även om många lärare efterlyser kompetensutveckling i svenska som andraspråk.

Skolans/rektors ansvar

Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Eleverna ger vid intervjuer en bild av en introduktion som fungerar bra. Det genomförs alltid flera möten innan elevens skolgång påbörjas. Vid informations och introduktionsmöten deltar föräldrar eller annan vårdnadshavare tillsammans med eleven och tolk finns generellt alltid närvarande. Skolorna har samverkan med bostadsområdets imam som en resurs i kontakten med en del av elevernas familjer. Eleverna som inspektörerna intervjuat upplever introduktionen som positiv och bemötandet som vänligt. Vid de inledande intervjuerna som lärarna gör med eleverna är dock frågorna om tidigare skolgång ofta summariska och inskränker sig mestadels till hur många år eleven tidigare gått i skola och vilka ämnen eleven fått undervisning i.

Enligt 4 § förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för *asylsökande barn m.fl* ska barn som omfattas av förordningen tas emot i det offentliga skolväsendet så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Detta bör dock ske senast en månad efter ankomsten till Sverige. Enligt 3 kap. 1 § skollagen motsvaras skolplikten av en rätt till utbildning inom det offentliga skolväsendet. Eleverna uppger vid intervjuer att det vanligtvis tagit ca två månader efter det att eleverna anlänt till Sverige och Örebro kommun innan de fått börja skolan. Kommunen måste se över sin handläggning av mottagandet av nyanlända elever så att dessa får tillgång till skolgång utan dröjsmål.

Eleverna såväl i Introduktionsskolan som i Vivallaskolans förberedelseklasser känner sig mycket väl bemötta av vuxna i skolan. Eleverna uttrycker fullt förtroende för de vuxnas vilja att göra det bästa för eleverna. ”Här är lärarna nästan som föräldrar, som en kompis, de förstår sig på mig och mina känslor” som en av eleverna i Vivallaskolan uttrycker det. Personal och elever beskriver ett flertal tillfällen då speciella aktiviteter sker i skolan som syftar till att underlätta kontakten mellan eleverna. Skolan anordnar olika arrangemang med kulturellt innehåll, friluftsaktiviteter och annat som är uppskattat av eleverna. En del elever framhåller också att trots att de har varit i skolan under relativt kort tid har fått många vänner både bland elever med svensk och med utländsk bakgrund. En del av de äldre eleverna i Vivallaskolans förberedelseklasser uppger trots detta att de inte träffar elever utanför förberedelseklasserna så ofta som de önskar. Eleverna uppger också att de vill träffa fler ”svenska” elever.

Eleverna är i sina uttalanden om skolan påfallande positiva. Eleverna har i många fall levt under svåra villkor och är särskilt i början av sin skolgång helt beroende av att skolan sätter elevernas intresse framför allt annat. Detta är särskilt viktigt eftersom eleverna genom att inte känna till svenskt skolväsende och genom att vara i stark beroendeställning till skolans lärare och personal inte kan ”kräva” sin rätt.

Lärarna uppger att en bidragande orsak till att de yngre eleverna i högre grad än de äldre undervisas i de ”ordinarie klasserna” är att de äldre eleverna i förberedelseklasserna inte känner sig tillräckligt trygga i sällskap med jämnåriga elever på skolan. Skolorna behöver dock vara uppmärksamma på att inte ambitionen att se till att de

nyanlända eleverna känner sig väl mottagna övergår i en mer beskyddande inställning som kommer i vägen för ett optimalt lärande.

I intervjuerna med eleverna är det sällan inspektörerna möter uttalanden som tyder på att eleverna utmanas i sitt lärande. Tvärt om uttrycker så gott som alla elever att de vill ha längre skoldagar, fler ämnen och att de generellt vill lära sig mer än de får tillfälle till. Samtidigt som eleverna är nöjda med det bemötande man får från lärarna och övriga vuxna är de ofta oförstående inför de begränsningar som finns i deras utbildning och tycker att de inte får någon förklaring till detta. Det finns tecken på att eleverna inte känner att lärarna har tillräckligt positiva förväntningar på elevernas förmåga att lära och ta ansvar för sina studier.

Trots att Introduktionsskolan och Vivallaskolan har samma rektor, tillhör samma rektorsområde och att det geografiska avståndet inte är stort så visar intervjuer att samverkan mellan skolorna behöver förstärkas. Lärarna och personalen på de olika skolorna träffas och har viss samverkan. Av intervjuer med lärarna framgår att de träffas ”några gånger per termin i samband med elevövergångar”. Det finns rutiner för hur elever ska överlämnas mellan Introduktionsskolan och Vivallaskolan. Det förekommer också ett gemensamt arbete med studiebesök och där styrdokument diskuteras. Uppfattningen hur framgångsrikt detta arbete är skiljer sig åt. I intervjuer med förvaltingschef framgår att Introduktionsskolan och Vivallaskolan ”ska upplevas som en enhet”. Av lärarintervjuerna framgår dock att de anser att en pedagogisk samverkan mellan skolorna inte sker. Vid tidpunkten för granskningsbesöket (31 mars och 1 april 2008) uppger lärarna att de träffats mellan skolorna två gånger under höstterminen men ännu inte under vårterminen. Lärarna uppger tidsbrist som skäl till att samverkan inte sker oftare. Det framgår också av andra intervjuer att samverkan mellan skolorna är ett utvecklingsområde. För att skapa bästa förutsättningar för elevernas utbildning behöver samverkan mellan skolorna utvecklas.

Att vara nyanländ elev i Introduktionsskolan och Vivallaskolan är alltså positivt i den bemärkelsen att eleven känner sig välkomnad och omhändertagen av de vuxna på skolan. Samtidigt tenderar omsorgen om eleverna att leda till att eleverna inte utmanas tillräckligt vare sig i undervisningen i ämnena eller i de sociala kontakterna.

Skolinspektionen bedömer trots att förbättringar behöver genomföras att situationen att vara nyanländ elev är tillfredställande på Introduktionsskolan och i Vivallaskolans förberedelseklasser.

I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Organisation

Eleverna i Introduktionsskolan har under den tid de är i skolan generellt all sin undervisning där. Även om det skulle finnas förutsättningar genom elevernas förkunskaper att följa undervisning i något eller några ämnen i Vivallaskolan så anses kunskapen i det svenska språket och kännedom om det ”svenska samhället” så viktig att det inte är möjligt att göra annat än att följa undervisningen i Introduktionsskolan tills personalen

anser att eleven är mogen att övergå till förberedelseklass i Vivallaskolan. Den otillräckliga samverkan mellan introduktionsskolan och Vivallaskolan bidrar också till att försvåra en undervisning där båda skolorna är involverade.

När eleven kommer till förberedelseklasserna i Vivallaskolan får de yngre eleverna en klassplacering. De yngre eleverna i förberedelseklasserna, dvs. årskurs 1 till 5, deltar i undervisningen tillsammans med den ”ordinarie” klassen i olika omfattning. De yngsta barnen går direkt från introduktionsskolan till en ”ordinarie” klass medan de lite äldre har en undervisning som delvis sker i förberedelseklass dels i ”ordinarie” klass. Elever i förberedelseklassen årskurs 6–9 har inte klassplacering och har inte undervisning som är integrerad med de ”ordinarie” klasserna. Tidigare har skolan prövat en integrerad undervisningsform för de äldre eleverna men rektor uppger att detta omprövats och att nuvarande modell uppfattas positivare av elever och lärare. En integrerad undervisning blev ”varken hackat eller malet”. Rektor uppger också att lärarna som har undervisning i de ”ordinarie” klasserna i olika grad är positiva till att få nyanlända elever i sin klass. En del lärare är osäkra på hur undervisningen kan anpassas för dess elever och ställer högre krav på att eleven ska behärska svenska innan eleven kan följa undervisningen än andra lärare gör.

Tillgång till utbildning

Eleverna i Introduktionsskolan och Vivallaskolan erbjuds modersmålsundervisning. Lärarna verkar också för att eleverna ska utnyttja möjligheten att få undervisning i sitt modersmål.

I Introduktionsskolan finns två heltidsanställda modersmålslärare med somaliska som modersmål som har studiehandledningen på somaliska. De samarbetar med ordinarie lärare i undervisningen. De deltar i planeringsträffar och utvärderingar, har en betydelsefull roll i föräldrakontakten och bidrar på många andra sätt till en god skolsituation för de somaliska eleverna. Ofta har den somalisktalande modersmålsläraren och ordinarie lärare undervisningen tillsammans i klassrummet men det finns också möjlighet att ge studiehandledning utanför klassen i grupp eller enskilt. Av intervjuer framgår att studiehandledningen på somaliska fungerar mycket bra. Eleverna i andra språkgrupper på Introduktionsskolan får också studiehandledning på modersmålet även om det inte sker med samma kontinuitet för dessa elever.

I Vivallaskolan behöver eleverna större tillgång till studiehandledning på modersmål. Lärarna uppger att eleverna får studiehandledning i somaliska en timme per vecka men att studiehandledning i andra språk inte förekommer utom i undantagsfall. Både lärare och elever efterfrågar mer studiehandledning. Bristen på studiehandledning ses också som en begränsande faktor för vilka ämnen eleven kan få undervisning i.

Det framgår av grundskoleförordningen att rektor ska besluta om elev ska ha studiehandledning på modersmålet[4]. Stödinsatser ska anpassas efter den enskilde elevens behov. Av intervjuer framgår det att det finns behov av studiehandledning på mo-

[4] 5 kap 2-3 §§ grundskoleförordningen

dersmålet för eleverna i Vivallaskolan. Tillgången till studiehandledning styrs emellertid på skolorna av resurstillgången och beslut som hänger ihop med organisatoriska förhållanden. När det gäller studiehandledning har skolorna gjort en medveten prioritering av Introduktionsskolan väl medvetna om att elevernas behov av studiehandledning i Vivallaskolan inte kan mötas.

Skolinspektionen bedömer att elevernas tillgång till studiehandledning måste förbättras.

I Introduktionsskolan får eleverna undervisning i svenska som andra språk och i viss mån även i matematik. Att fokusera på svenska som andraspråk är en medveten strategi då det allt överskuggande mål med undervisningen i Introduktionsskolan, enligt rektor och personal, är att introducera eleverna i det svenska samhället och ge eleverna så mycket kunskap i det svenska språket att de kan följa undervisning i Vivallaskolan. Det är också så rektor och personal på Introduktionsskolan uppfattar att skolan uppdrag är. Detta bekräftas också av intervjuer med förvaltningschefen.

Om en elev inte kan få utbildning som i rimlig grad är anpassad efter elevens situation och förutsättningar, får styrelsen enligt grundskoleförordningen efter att ha hört elevvårdskonferensen besluta om anpassad studiegång för eleven. Därvid får avvikelser göras från gällande timplan.[5] När det gäller att fastställa vilka ämnen eleverna får undervisning i under sin tid i förberedelseklasserna i Vivallaskolan infinner sig svårigheter. Dels skiljer sig svaren åt beroende på vem som svarar dels råder vissa tveksamheter om huruvida den undervisning som ges i vissa ämnen sker utifrån kursplanen för ämnet eller om det är visst stoff som har ämneskaraktär och som används som introduktion till ämnet anpassat till elevernas språkkunskaper i svenska. Klart är emellertid att eleverna inte har undervisning i alla ämnen som ska ges inom grundskolan. Det finns elever i förberedelseklasserna som endast har undervisning i svenska, matematik och bild. De elever som inte har undervisning i alla ämnen har i praktiken anpassad studiegång men enligt rektor fattas inga beslut om anpassad studiegång för dessa elever. Lärarna uppger också att när man är elev i förberedelseklassen kan eleven inte få betyg i något annat ämne än modersmål. Anledningen är att lärarna inte anser att elevernas kunskaper i svenska språket räcker för att nå godkänt i andra ämnen.

Ett ämne som eleverna ofta framhåller som att de vill ha undervisning i är engelska. Eleverna har ofta hög motivation för att studera engelska och ibland har de förmodligen också de förkunskaper som räcker för studier motsvarande grundskolans högre årskurser. Ändå är det ofta så att lärarna bedömer att elevens kunskaper i det svenska språket gör att eleven inte kan följa undervisningen i engelska. När skolan bedömer elevens möjlighet att följa undervisningen i engelska utifrån deras kunskaper i svenska språket innebär det att elever som har engelska som skolspråk och är väl bevandrade i detta språk kan få svårigheter även i engelskan därför att de inte behärskar svenska.

[5] 5 kap. 10 § grundskoleförordningen

Kartläggning och värdering

Kartläggning av elevernas kunskapsnivåer utgör enligt Lpo 94[6] en viktig grund för att kunna individanpassa undervisningen. I Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever[7] framgår att skolan bör kartlägga elevernas kunskaper i olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning. Granskningen visar att kartläggningen av elevernas kunskaper vid mottagandet ofta sker på ett summariskt sätt. Ibland kartläggs med hjälp av modersmålslärarna kunskapsnivån i engelska, matematik och ibland ytterligare ämnen. Enligt intervjuer med lärare får det ofta i ett senare skede, när eleven kan kommunicera tillräckligt på svenska, visa sig vilka ämneskunskaper som eleven har. Skälet till detta är enligt lärare att det inte finns tid att engagera modersmålslärare att delta i en sådan kartläggning eller att det helt enkelt inte ingår i den normala processen. Skälet kan också vara att eftersom att delta i ämnesundervisning oftast inte är aktuellt för nyanlända elever finns inte behov av att genomföra en grundläggande kartläggning av elevens kunskaper i olika ämnen.

Lärarna uppger att undervisningen har ett högt mått av individanpassning. De menar att elevernas olika förkunskaper och utgångsläge förutsätter att individanpassningen är långtgående. Ändå visar den ofta bristfälliga undersökningen av elevernas förkunskaper i ett tidigt skede av skolgången och svårigheten att kombinera undervisning i introduktionsskolan eller förberedelseklassens högre årskurser med ämnesundervisning i ”ordinarie” klasser att individanpassningen kan utvecklas. Elevernas utsagor och det som framkommer av övriga intervjuer visar att organisationen av undervisningen och olika lärares beredskap för att ha nyanlända elever i ”ordinarie” klasser blir överordnat elevernas behov av en undervisning som är anpassad efter deras behov och förutsättningar.

Uppföljning och utvärdering

Som tidigare nämnts så finns i central nivå i kommunen inga sammanställningar av nyanländas måluppfyllelse. På Introduktionsskolan och i Vivallaskolans förberedelseklasser följer lärarna elevernas kunskapsutveckling i de ämnen de får undervisning i. Eleverna uppger att de har en uppfattning av vad som förväntas av dem och att lärarna också förmedlar till dem om de uppfyller förväntningarna. Detta sker bland annat i regelbundet återkommande utvecklingssamtal. Skolorna har dock inga sammanställningar av elevernas kunskapsresultat och särskiljer inte heller nyanlända elever i skolans dokument. I kvalitetsredovisningen för Introduktionsskolan redovisas att inga elever når målen i årskurs 5 i matematik, svenska eller engelska. Övriga ämnen redovisads ej. Samma förhållande gäller kunskapsmålen i årskurs 9. Denna brist på uppföljningar av nyanlända elevers kunskapsutveckling gör det svårt för skolorna att genomföra ett kvalitetsarbete som leder till högre måluppfyllelse för nyanlända elever.

---

[6] Avsnitt 2.2 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

[7] Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

Som helhet bedömer Skolinspektionen att den undervisning nyanlända elever får i Introduktionsskolan och Vivallaskolans förberedelseklasser inte uppfyller styrdokumentens krav i tillräcklig grad för att vara ändamålsenlig.

Skolinspektionens rekommendationer/krav på åtgärder:

Den kvalitetsgranskning som genomförts på Introduktionsskolan och Vivallaskolan visar att det finns ett stort engagemang och en god vilja att utforma verksamheten på bästa sätt för nyanlända elever. Det blir tydligt i bemötandet av de nyanlända eleverna som sker på ett sådant sätt att eleverna känner sig omhändertagna och respekterade. Centralt i kommunen har beslutats att en ny mottagningsenhet ska inrättas som ska höja kvaliteten på mottagandet i kommunen.

Det finns dock generella svagheter i hur verksamheten är utformad för nyanlända elever. Kommunen bör spela en aktivare roll för att garntera att nyanlända elever får den utbildning de har rätt till. Både centalt på huvudmannanivå och lokalt på skolnivå behöver uppföljningen och kvalitetsarbete förbättras för att utveckla verksamheten för nyanlända elever.

Skolinspektionen har i kvalitetsgranskningen identifierat ett antal områden som behöver åtgärdas för att nyanlända elever ska få den utbildning de har rätt till i enlighet med styrdokumentens mål och krav. Nedanstående punkter visar vilka områden som måste åtgärdas och vilka områden där förbättringar bör vidtas.

Rekommendationer

- Kommunen bör utarbeta övergripande riktlinjer för mottagandet av nyanlända elever i kommunen.
- Kommunen och skolorna behöver förbättra arbetet med uppföljning och utvärdering av nyanlända elevers utbildning.
- Kommunen bör se till att ledning och personal i ökad utsträckning har kännedom om innehållet i styrdokumenten för skolan och att dessa tillämpas i arbetet med nyanlända elever.
- Kommunen och skolorna bör förbättra uppföljningen av elevernas kunskapsresultat.
- Skolorna bör i större utsträckning utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärning och arbetet i skolan samt att se till att eleverna får ett reellt inflytande på undervisningens innehåll.
- Rektorn bör ta större ansvar för att utveckla samverkan mellan skolorna.

Krav på åtgärder

- Kommunen måste tillse att nyanlända elever får tillgång till skolgång utan oskäligt dröjsmål.

- Åtgärder måste vidtas så att eleverna i Vivallaskolan får tillgång till studiehandledning på modersmålet.
- Skolorna måste utveckla arbetet med att kartlägga elevernas kunskaper som en grund för anpassningen av undervisningen till elevens behov och förutsättningar.
- Skolorna måste tillse att nyanlända elever får tillgång till undervisning i samtliga ämnen.
- Rektor måste besluta om anpassad studiegång för de elever som får undervisning där avvikelser från gällande timplan gjorts.

Uppföljning

Skolinspektionen följer upp detta krav på åtgärder inom sex månader från beslutsdatum. **Senast inom sex månader från dagen för beslutet, dvs. senast den *25 mars 2010* ska Örebro kommun redovisa till Skolinspektionen, avdelningen i Linköping, vilka åtgärder som vidtagits.**

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelnings chef

Johan Nilsson
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också utredare Rut Hård af Segerstad, undervisningsråd Irene Sehlin och enhetschef Lotta Kårlind deltagit.

Kopia till

Örebro kommun

Box 30 000

701 35 Örebro